

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Fra mytologi til historie – Fimbulvinteren i norsk historieskriving etter 1910

From legend to history – The Fimbulwinter in Norwegian historiography after 1910

Lars Christian Lindsay Lundhøj

SA523 Bacheloroppgave i historie.

Fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap

Veileder: Yngve Nilsen

Innleveringsdato: 28.05.2020

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle

kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Innholdsliste

Sammendrag	- 2 -
Summary	- 2 -
Forord	- 3 -
1.0 Innledning	- 4 -
1.1 Klima i fokus	- 4 -
1.2 Tidligere forskning	- 4 -
1.3 Problemstilling	- 5 -
2.0 Metode	- 5 -
2.1 Avgrensing	- 5 -
2.2 Hva er Historiografi?	- 7 -
3.0 Teori	- 8 -
3.1 Fimbulvinteren i norrøn mytologi	- 8 -
3.2 Fimbulvinteren som naturvitenskap	- 9 -
4.0 Historiografi	- 10 -
4.1 Tiden før 1920: Fimbulvinteren og pragmatisk materialisme	- 10 -
4.2 Tiden fram til 1945: Arkeologer, lokalhistorikere og faghistorikere	- 12 -
4.3 Etterkrigstiden: Kritisk empirisme og ny forskning	- 15 -
4.4 Avvisningen av Fimbulvinteren	- 17 -
4.5 2000-tallet: Jakten på den nye Fimbulvinteren	- 21 -
5.0 Drøfting og konklusjon	- 24 -
6.0 Kilde- og Litteraturliste	- 27 -

Sammendrag

Denne bacheloroppgaven tar for seg de norske historikernes syn på den såkalte «Fimbulvinteren» etter 1910 og bidrar til å evaluere hvilket forhold de norske historikerne har hatt til klimaforskning de siste 110 årene.

I 1910 lanserte den svenske botanikeren Rutger Sernander en teori om klimavekslinger ved inngangen til eldre Jernalder som han linket til den mytologiske Fimbulvinteren – begynnelsen på Ragnarok. Edvard Bull var den første i Norge til å skrive om teorien i Norge og den fant snart sin plass i den lokalhistoriske tradisjonen. På 70-tallet ble Sernanders teori avvist, men en ny teori fant sin vei inn i naturvitenskapene i begynnelsen av 1980-årene og ble popularisert i 1999 av historiejournalisten David Keys.

Opgaven konkluderer med at norske historikere har ført en forholdsvis kontinuerlig debatt om Fimbulvinteren. Derfor kan vi modifisere tidligere historiografisk forskning om norske historikers syn på klima, som hadde konkludert med at klimaet var neglisjert i historieskrivingen. Dette ble gjort blant annet ved å undersøke den store underskogen av debatt som finnes i norsk lokalhistorie.

Summary

This bachelor thesis examines Norwegian historians view on the so called “Fimbulwinter” after 1910 and contributes to the evaluation of Norwegian historians’ relation to climate research in the previous 110 years.

I 1910 the Swedish botanist Ruther Sernander launched his theory about climate exchanges at the entrance of the early iron age which he would then link to the mythologic Fimbulwinter – the beginning of Ragnarök. Edvard Bull was the first Norwegian to write about the theory and it would soon find its place in the local historical tradition. In the 1970s Sernanders’ theory was rejected, but a new theory would find its way into the natural sciences in the beginning of the 1980s and was popularized by David Keys in 1999.

The thesis concludes that Norwegian historians have been leading a continuous debate about the Fimbul winter. This means that we can modify previous historiographic research regarding Norwegian historians’ views on the climate which had concluded that it was neglected in the writing of history. This was done by among other things examining the great flora of debate that exists in Norwegian local history.

Forord

Antikken er alltid det som har vekt mest interesse hos meg i historiefaget. Det var nok aldri noe tvil om at emnet for bacheloroppgaven min kom til å involvere en eller annen hendelse som fant sted i tiden før det 2. årtusen før Kristus. I januar begynte jeg for moroskyld å lese meg opp på klimasjokket i 536 og fikk en umiddelbar fasinasjon for emnet. Valget om tema for oppgaven ble derfor veldig enkelt når en av foreleserne mine viste umiddelbar interesse for hendelsen jeg ville skrive om.

Jeg har lært veldig mye om alt fra historieforskning, akademisk skriving, metoder innenfor samfunns- og naturvitenskap til omtrent alt som er å vite om Fimbulvinteren og dens historiografi de siste månedene.

Alt har riktignok ikke gått helt på skinner. I mars ble Høgskulen på Vestlandet og skolebiblioteket stengt på grunn av koronapandemien. Dermed måtte jeg og ett par av mine medstudenter nøye oss med å tilbringe dagene våre på ett veldig lite kjøkken som blir tatt hyppig i bruk av fem personer. Bordet vi brukte til arbeidet var også helt elendig, jeg tror ikke det er lenge før det knekker sammen.

Allikevel var det ikke bare nedturer. Ett eller annet geni bestemte seg i april for å gi alle studenter full tilgang på Nasjonalbiblioteket sine nettsider. Not all heroes wear capes! Dette var til svært stor hjelp i prosessen med å finne kildemateriale til oppgaven. Det må også sies at vi hadde det ganske morsomt på det lille trange kjøkkenet vårt. Det ble mye pokerspilling, P4 quizer og en god overdose med trøndersk imellom skrivingen.

Jeg vil rette en stor takk til veilederen min Yngve Nilsen som alltid har gitt gode svar på alle de merkelige tingene jeg har lurt på. Han har virkelig gjort en god innsats. Jeg vil også takke Faste Ystad Skjei og Marcus Waagen som jeg har tilbragt utallige timer med de siste 3 månedene. Jeg vil også takke Anja Marie Lauvås som hjalp meg med å gjøre oppgaven estetisk finere.

1.0 Innledning

1.1 Klima i fokus

Jordens klima er en av de største, om ikke den største, sakene på den internasjonale agendaen. I en tid der klimaet blir et mer og mer pressende tema, blir det mer viktig å drive forskning på klimaet og hvordan det påvirker oss. Når vi tar for oss hvordan klimaet kan påvirke samfunnet vil historikerne kunne ha en rolle. Vi bør alltid se mot fortiden for å finne ut hvordan ting kan påvirke oss i vår egen samtid og dette er intet unntak. Der det oftest er naturvitenskapene som finner ny kunnskap om hvordan klimaet har vært i den fjerne fortid, er det allikevel historikerens oppgave å formidle denne forskningen og sette den i en historisk kontekst. Derfor vil jeg i denne oppgaven spørre om i hvilken grad norske historikere er og har vært en del av klimaforskningen.

1.2 Tidligere forskning

Det er ikke så mye tidligere forskning på dette emnet. Denne oppgaven tar utgangspunkt i en artikkel publisert av Einar Solheim Pedersen i 2015. Han skrev en forskningshistorisk oversikt om klimaets plass i norsk historieforskning.¹ Konklusjonen til Pedersen var at i forhold til klimaforskningen «er norsk historieforskning helt fraværende» og at «mens andre fag har grepet denne muligheten [til å arbeide med klimaspørsmål], har historiefaget unnlatt å gjøre det.»² Historieforskningen har med andre ord ett stort hull, ifølge Pedersen. Den har neglisjert noe som bør sees på som en av de viktigere årsakene til endringer i samfunnsstrukturen. Det er i stor grad denne artikkelen som har inspirert problemstillingen i denne bacheloroppgaven. Jeg kommer til å undersøke noe av det samme som Pedersen gjorde, men med ett mer avgrenset perspektiv. Der Pedersen fokuserte mest på klima generelt, så vil jeg heller se på Norges eldste historie og den såkalte *Fimbulvinteren*. Denne oppgaven vil ta for seg ett mye bredere spekter av litteratur enn det Pedersen gjorde, men den vil avgrense forskningsområdet til kun historikernes syn på *Fimbulvinteren*. Det vil allikevel være naturlig at jeg som en del av konklusjonen sammenligner mine egne funn med Pedersens.

---

¹ Pedersen 2015

² Pedersen 2015

1.3 Problemstilling

Frykten for hvordan naturen kan påvirke oss med voldsomme krefter har eksistert i de skriftlige kildene helt siden antikken. I Platons historie om Atlantis finner vi referanser til det som kan tolkes som vulkanutbruddet ved Thera rundt 1500 f.kr., ett av de største vulkanutbruddene de siste 5000 årene.^{3 4} På 1800-tallet begynte klimaforskningen slik vi kjenner den å ta form, da man klarte å dokumentere svingninger i klimaet. Historikerne på sin side, spesielt i Norge, har fått kritikk for ikke å vektlegge klimaet i historieskrivingen i tillegg til å ignorere naturvitenskapene.⁵ Det er denne påstanden jeg tar sikte på å undersøke i bacheloroppgaven min, som er en historiografisk oppgave om den såkalte *Fimbulvinterens* historisitet. Jeg vil forsøke å finne ut når naturvitenskapene har presentert ny kunnskap på feltet, og i hvilken grad norske historikere har fulgt denne kunnskapen opp. Jeg vil også ta for meg hvilke historikere som interesserte seg for Fimbulvinteren og drøfte hvorfor. Til slutt vil jeg prøve å sammenligne svarene jeg har kommet fram til opp imot tidligere historiografisk arbeid gjennomført av norske historikere i samtiden. Problemstillingen kan altså deles inn i to problemstillinger: I Hvilken grad har norske historikere fulgt opp kunnskapen om Fimbulvinteren og gjort den til en del av sin egen verktøykasse? Hvordan kan vi forklare eventuelle endringer over tid?

2.0 Metode

2.1 Avgrensning

Opgaven er avgrenset til tiden etter 1910. Det er et naturlig punkt å starte, siden Rutger Sernanders teori om en større klimaendring rundt 500 f.kr. ble presentert da.⁶ Det var da man begynte å spørre om Fimbulvinteren kunne ha vært et historisk faktum.

Kildearbeidet mitt har til en viss grad blitt påvirket av koronapandemien. Høyskolen og biblioteket har vært stengt, så jeg har måttet jobbet hjemme på ett lite kjøkken brukt av fem personer. Jeg klarte å rive til meg noen bind fra diverse norgesghistorieserier fra 1976 til i dag, men utover dette har jeg måtte forholde meg til kilder som eksisterer på Internett. Som for

---

³ Marinatos 1972

⁴ Rampino & Stothers 1983

⁵ Pedersen 2015

⁶ Sernander 1910

eksempel nasjonalbiblioteket sine nettsider og diverse forskningsartikler. Nesten alt kildematerialet i denne oppgaven består derfor av lenker til bøker og artikler funnet på www.nb.no.

På grunn av avgrensingen i søkene mine til veldig spesifikke tidsperioder og konkret materiale, har jeg ofte funnet bøker der det bare står ett lite kapittel eller en liten bolk om det relevante emnet. I tillegg har jeg vært nøye med å få med alle argumenter og alle historikere som har sagt noe av relevans i de forskjellige tiårene. Det vil være forholdsvis tydelig hvilke kilder som fortjener mer oppmerksomhet enn andre.

For å unngå at arbeidet ble for omfattende, måtte jeg også avgrense meg til visse søkeord. Dette kan ha ført til at noe informasjon har uteblitt. Det skal allikevel mye til med tanke på alle timene som har gått til å lete etter kilder, samt dobbeltsjekke at jeg har funnet alt jeg trenger. Jeg har også sjekket kildene til historikerne jeg skriver om på jakt etter hull i min egen litteraturliste. Søkeordene som ble brukt var i første omgang «Fimbulvinter» og «Fimbulvinteren». Disse søkene ga dessverre ikke så alt for mye materiale, men en pekepinn om hva jeg kunne forvente. Etter hvert gikk det opp for meg at veldig få av de som skriver om Sernanders teori faktisk omtaler den som Fimbulvinteren. De skriver heller om en generell klimaendring og nedgangsperiode i eldre jernalder. Neste trekk ble da å søke på «eldre jernalder» samt at jeg inkluderte søk på «de senkvartære klimavekslinger», som er det geologiske navnet på Sernanders teori. Dette førte til langt flere treff. Som vi skal se senere i oppgaven, har Fimbulvinteren i nyere tid blitt linket til en hendelse i 536 e.kr. Dette ligger ikke i eldre jernalder, men i overgangen mellom romersk jernalder og merovingertid. Det er for øvrig bare ikke ordet merovingertid som blir brukt om denne perioden, men en god del forskjellige navn blir brukt. Derfor tok jeg på meg arbeidet å skimme over alt av bøker om norsk historie og silte ut de treffene som kunne være relevante for så å lese igjennom dem. Dette følte tidkrevende og til tider unødvendig, men jeg følte det var ekstremt viktig for oppgavens validitet.

2.2 Hva er Historiografi?

Historiografi vil si å «Samle historiske observasjoner i en sammenhengende framstilling, en historie om historien.»⁷ Målet her er altså ikke å gi noen ny kunnskap om Fimbulvinterens historisitet, men å samle sammen det norske historikere har skrevet i fortiden og deretter vurdere deres syn på Fimbulvinterens historisitet, i lys av problemstillingen som ble gitt tidligere. I historiografiske tekster er man som regel opptatt av forskjellige sammenhenger: sammenheng over tid, landegrenser og mellom fag og disipliner. Her vil jeg for det meste sette søkelys på den første og den siste, men det vil trekkes linjer mot alle tre. Oppgavens historiske avgrensning vil gjøre det naturlig å se den i lys av visse perioder av den norske historieskrivingas historie.

Den første er den marxistiske tradisjonen som oppsto i Norge på starten av 1900-tallet, frontet av Edvard Bull og Halvdan Koht. Historikerne innen denne tradisjonen ønsket å legge vekt på klassekamp og historisk materialisme. Marxismen dannet ett «rammeverk som utfordret en tradisjonell person- og hendelsesorientert historie.»⁸ Senere i denne perioden; inn mot 1930-tallet så oppsto det en ny retning innenfor denne tankegangen som ble kalt for *pragmatisk materialisme*.⁹ Denne retningen var frontet av historikere som Jens Arup Seip og Sverre Steen. Flere av disse historikerne vil vi møte på i oppgaven.

Den neste tradisjonen er den kritiske empirismen som oppsto i etter Andre verdenskrig. Dette var en retning som søkte opphavet sitt i Leopold von Ranke sin historieteori og særlig sitatet «Wie es eigentlich gewesen».¹⁰ Ett godt eksempel internasjonalt var den polsk-britiske historikeren Lewis Namier. *Structure of Politics at the Accession of George III* (1929) søkte å studere 1700-talls politikken i Storbritannia gjennom en innsamling av enorme mengder opplysninger om hver enkelt parlamentariker. Namier hadde i tillegg en skepsis til politiske ideologier som ledet han til å være mindre opptatt av historiens mentale dimensjon. Det ble derfor sagt at Namier «tok ideene ut av historien».¹¹ I Norge var Ottar Dahl kanskje den mest sentrale skikkelsen som frontet den kritiske empirismen. Dahl har nok allikevel blitt oppfattet som litt smålaten på vegne av historikerne. Han mente at historien

---

⁷ Andresen, Rosland, Ryymin & Skålevåg 2017: 166

⁸ Andresen et al, 2017: 194

⁹ Melve & Ryymin 2018: 208

¹⁰ Andresen et al 2017: 198

¹¹ Andresen et al 2017: 198

burde streve etter å bli mer vitenskapelig, men påsto allikevel at vi aldri kan oppnå noe større visshet om fortiden. Han hadde også ett litt radikalt syn på problemstillinger. Han så disse som ett utspring av historikerens personlige interesser. De skulle være subjektive og dette ga historikerne mer frihet til å forske som de selv ønsket.¹²

På 1970- og 80-tallet ser vi at norske og internasjonale historikere begynte å ta i bruk ett mye bredere spekter metodisk og geografisk enn tidligere.¹³ Dette gjelder spesielt når man skulle forske på forhistorisk tid. Pollenanalyser hadde eksistert siden 1950-tallet og dendrokronologi siden starten av 1900-tallet, men nå begynte man også å støtte seg på nyere ting, slik som c14-dateringer og vulkanologi. Kombinasjonen av alle disse metodene i tillegg til skriftlig kildearbeid var det som til slutt gjorde at man fant ut om den store klimakatastrofen i 536 e.kr.

3.0 Teori

3.1 Fimbulvinteren i norrøn mytologi

I norrøn mytologi er Fimbulvinteren – eller *den mektige vinteren* – starten på Ragnarok, verdens ende. Den er beskrevet i diktene vi finner i Snorres Edda. Mest framtrædende er den i *Voluspå*, *Vavtrudnesmål* og *Gylvaginning*. *Voluspå* eller «volvens spådom» er norrøn mytologis svar på både skapelsesberetningen og dommedagsprofetien. Det er en kort skildring av verdenshistorien fra start til slutt. Fimbulvinteren blir her beskrevet i detalj med profetier som at Fenrisulven skal sluke solen og drepe Odin. Det blir også sagt at vi skal få tre harde vintere uten sommer imellom og befolkningen vil minske betraktelig.¹⁴ I

Vavtrudnesmål, som er en samtale/duell mellom Odin og en vis Jotne kalt Vavtrudne, blir det nevnt at kun to mennesker ved navn Liv og Livtrase vil overleve Fimbulvinteren ved å søke dekning i Hoddmimes holt. Etterpå vil de sørge for at ett nytt samfunn oppstår.¹⁵ I

Gylvaginning får vi høre om Gylve. En konge som i sin frustrasjon over å ha blitt lurt av en æse, legger ut på en reise til Åsgård. Han finner naturligvis ikke Åsgård, men en borg der han

---

¹² Andresen et al 2017: 200

¹³ Melve & Ryymin 2018: 211

¹⁴ Mortensson-Egnund, Eggen & Sturluson 2008: 21-31

¹⁵ Mortensen-Egnund et al: 50-57

møter Odin i tre skikkelser. Her får han beskjed om å spørre om alt han måtte lure på, og blant mange andre ting blir Ragnarok og Fimbulvinteren forklart.¹⁶

Med tanke på hvordan Fimbulvinteren står i mytologien er det altså ikke naturlig for en historiker å lese den som en beretning, men som en levning som forteller om norrøn religion. Den handler om framtiden. Vi kan derfor ikke laste historikerne for å ikke ha stilt spørsmålet om det er en historisk hendelse. Det er i utgangspunktet ikke noe norrønt kildemateriale som gir oss grunn til å tro at Fimbulvinteren faktisk har funnet sted. Bare overbevisende naturvitenskapelig forskning kan få en historiker til å tenke annerledes om dette.

3.2 Fimbulvinteren som naturvitenskap

I 1910 påviste den svenske botanikeren og geologen Rutger Sernander det han mente var en stor klimaforandring, som han daterte til overgangen til det vi regner som Eldre Jernalder, altså ca. 500 f.kr.¹⁷ Dette var en periode preget av stor funnfattigdom i nordisk arkeologi. Derfor ga Sernanders teori mening for veldig mange, men som vi skal se var det allikevel stor debatt rundt den. Sernander valgte å gi denne perioden navnet *Fimbulvinteren*, etter hendelsen som ble beskrevet i norrøn mytologi. De fleste trodde på teorien fram til nye undersøkelser sådde tvil om den på 50-tallet og til slutt ble den totalt avvist i 70-årene. Man så allikevel ikke ut til å gi opp tanken om at Fimbulvinteren kunne være ekte.

I 2007 kom den svenske arkeologen Bo Gräslund ut med den kjente artikkelen «Fimbulvintern, Ragnarök och klimatkrisen år 536-537 e. Kr.», der han ikke bare argumenterer for at klimaet hadde skyld i den store kriseperioden 500-tallet e.kr (som ikke må forveksles med Sernanders anslag til at Fimbulvinteren foregikk rundt 500 f.kr), men også for at det var denne hendelsen som ga opphav til myten om Fimbulvinteren.¹⁸ Teoriene om en krisetid på 500-tallet e.kr har lenge vært kjent i nordisk arkeologi¹⁹, men klimaet hadde til da sjeldent blitt sett på som en viktig faktor.

---

¹⁶ Mortensen-Egnund et al: 273

¹⁷ Sernander 1910

¹⁸ Gräslund 2007

¹⁹ Magnus & Myhre 1976: 398-399

I 1983 la to vulkanologer fra NASA frem arbeidet sitt.²⁰ De hadde funnet sannsynlige dateringer på vulkanutbrudd i antikken, og sammenlignet dem med historiske primærkilder, for å prøve å finne vulkanutbruddenes nøyaktige lokalisering og tidfesting. Flere av vulkanutbruddene i romersk og gresk historie ble påvist i disse forskningsartiklene, i tillegg til ett par kuriositeter. En av disse kuriositetene var året 536 e.kr. Historikere hadde opp til dette tidspunktet avvist beretningene til Prokopius og Cassiodorus, i tillegg til andre samtidige kilder som nevnte 18 måneder lange solformørkelser, dårlige avlinger og snø om sommeren dette året.²¹ Når det var påvist at noe stort hadde hendt i 536, gikk det ikke lang tid før det dukket opp flere bevis. Det ble etter hvert påvist svært tynne årringer i trærne fra året 536 og utover, og i 1999 kom David Keys ut med boken *Catastrophe: An investigation into the origins of the modern world*.²² I denne boken samlet han alle bevisene for en klimakatastrofe i 536 som hadde dukket opp til da og debatten rundt 536-hendelsen fikk luft under vingene. Debattene omkring disse to teoriene har lagt grunnlaget for temaet i denne oppgaven.

4.0 Historiografi

4.1 Tiden før 1920: Fimbulvinteren og pragmatisk materialisme

Edvard Bull var den første til å virkelig ta i bruk teorier om klimaendringer innenfor historieskrivning.²³ Fimbulvinteren er intet unntak, da han allerede i 1913 skrev om Sernanders teori i tidsskriftet *Samtiden*.²⁴ Artikkelen het «klima og historie», og selv om Fimbulvinteren ikke var hovedemnet i artikkelen, så tok han seg god tid til å forklare Sernanders forskning og hvordan konklusjonene ble trukket. Det som er litt paradoksalt, er at Bull skrev mer om begynnelsen på det som mange år senere skulle være med på å avvise Sernanders teori – nemlig det at internasjonale forskere som Eduard Brückner og Ellsworth

---

²⁰ Rampino & Stothers 1983

²¹ Rampino & Stothers 1983

²² Keys 1999

²³ Pedersen 2015

²⁴ Bull 1913

Huntington hadde funnet pulsslag i klimaet, store endringer som får store konsekvenser for økonomi og samfunnsliv.

Hvis jeg skal forklare hvorfor det var nettopp Bull som kom så tidlig på banen innenfor klima og historie så er det flere ting som spiller inn. For det første var Bull marxist og hadde en marxistisk historieoppfatning.²⁵ Han var blant annet med på å oversette Marx sitt kommunistiske manifest til norsk i 1919 og han skrev en bok om Marx året før. Vektlegging av materielle forklaringsfaktorer slik som klima er et viktig kjennetegn ved en marxistisk historieoppfatning. Som Pedersen har vært inne på før meg, er det naturlig for historikere som vektlegger materielle forklaringsfaktorer å tillegge klimaet oppmerksomhet i forskningen sin.²⁶

Den neste nordmannen som nevnte Sernanders teori var Magnus Olsen, som i 1915 utga verket *Hedenske kulturminde i norske stedsnavne*. Olsen skrev ikke mye om Sernanders teori, men nevnte at hans egen forskning så ut til å stemme bra overens med Sernanders.²⁷ Olsen var for øvrig ikke historiker, men språkforsker og norrøn filolog. Boken hans føler jeg allikevel er i tråd med arbeidet til en historiker og det må legges vekt på dens rolle som inspirasjon for mer eksplisitt historieforskning. Det skal nevnes at selv om Magnus Olsen hovedsakelig var språkforsker så har han blitt definert som en figur som «Ved hjelp av skrevne kilder, gårdsnavn og arkeologi, og utrustet med en dristig konstruktiv fantasi, ville trengte inn i norsk samfunnshistorie og samfunnsorganisasjon ved overgangen fra hedensk til kristen tid».²⁸ Magnus Olsen skulle også senere bli en viktig inspirasjon for historikeren Andreas Holmsen, som vil få en sentral plass i denne historiografien.

Det er verdt å nevne at Alexander Bugge i 1912 ga ut en bok om tiden før 800. Dette var samtidens standardverk på eldre historie. Her blir det ikke nevnt noe om hverken klima eller Fimbulvinter. Boken ser ut til å ha et stort fokus på ornamentikk og hendelsesforløp.²⁹

---

²⁵ Dahl 1990: 229

²⁶ Pedersen 2015

²⁷ Olsen 1915: 96

²⁸ Sandnes 1990: 147

²⁹ Bugge 1912

4.2 Tiden fram til 1945: Arkeologer, lokalhistorikere og faghistorikere

På midten av 1920-tallet ser det ut til å ha vært en debatt blant enkelte historikere og naturvitere om klimaet, men fokuset for denne debatten var nedgangstiden som skal ha funnet sted på 1300-tallet.³⁰ Av historikerne var det Sigvald Hasund som var mest aktiv i denne debatten. Han støttet teorien om nedgangstid, og han skulle senere også bli sentral i debatten om Fimbulvinterens historisitet.

Selv om historikerne, med unntak av Bull, på dette tidspunktet enda ikke ser ut til å ha tatt i bruk Fimbulvinterteorien så ble det gitt ut noen verk av norske arkeologer som er verdt å ta for seg.

I 1925 ga to av Norges fremste arkeologer på denne tiden, Haakon Shetelig og Anton Wilhelm Brøgger, ut hver sin bok. Brøgger nevnte i *Det norske folk i oldtiden* at Sernanders teori var den ledende teorien om klimavekslingen, men stilte seg allikevel kritisk til teorien, og hevdet at det hadde blitt gjort iakttagelser som tydet på at klimaforandringen hadde foregått over lengre tid.³¹ Shetelig skrev i *Norges forhistorie: problemer og resultater i norsk arkeologi* at teorien var av stor interesse, og kunne løse mange av oldtidens mysterier. Shetelig mente også det var bra at Fimbulvinterteorien innenfor nordeuropeisk kulturforskning vekte interesse for klimaets betydning i forhistorisk tid. Han stilte seg også litt på motsatt side av Brøgger, ved å si at man ikke kunne diskutere det naturvitenskapelige grunnlaget for hypotesen fra arkeologisk side og minnet om den store oppslutningen Sernander hadde fått.³² Det er verdt å framheve at Brøgger og Shetelig ikke var historikere, men det arbeidet de gjorde i disse to bøkene ble lagt fram som viktige bidrag til Norges tidlige historie. Jeg vil også nevne at det ofte er arkeologer som blir bedt om å skrive historiebøkene om norsk forhistorie, altså før vikingtiden. Derfor vil bøker skrevet av arkeologer i mange tilfeller ha relevans i forhold til oppgaven.

Den første historikeren som kom på banen etter Edvard Bull, var Sverre Steen i 1929. Da skrev han boka *Ferd og fest: reiseliv i sagatid og middelalder*. Steen innledet sitt kapittel om eldre jernalder ved blant annet å drøfte periodens funnfattigdom, og i denne forbindelse

---

³⁰ Pedersen 2015

³¹ Brøgger 1925

³² Shetelig 1925

tok han for seg Sernanders teori. Han gjorde egentlig bare rede for teorien uten å drøfte den i stor grad, men mente at den kunne være med på å svare på en del problemstillinger innenfor norsk språkforskning og bostedsnavn.³³ Dette kan tyde på at Steen hadde fått med seg Sernanders teori gjennom Magnus Olsen. Sverre Steen var også ganske opptatt av å skrive «folkets» historie. Han hadde ett stort fokus på materielle forhold, som næringsliv, arbeid og levekår. Dette kan være med på å forklare hvorfor han la vekt på Fimbulvinteren i denne boken.³⁴

På 1930-tallet begynte flere historikere å ta for seg spørsmålet om Fimbulvinterens historisitet. I 1930 nevnte lokalhistorikeren og handelsmannen Tolleiv Myhre Fimbulvinteren i *Hallingdalens historie*.³⁵ Det er imidlertid litt vanskelig å forstå hva han egentlig mente Fimbulvinteren er. Landbrukshistorikeren Sigvald Hasund skrev også om Fimbulvinteren i *Vårt landbruks historie* i 1932. Selv om konteksten her var korrekt, så valgte Hasund å prate om selve Fimbulvinteren på en litt mer mystisk måte. «Hverken sagn eller saga forteller direkte om disse strenge tider, men langt senere – ute i historisk tid – gjemte folket ennu på en drøm om en Fimbulvinter som skulle komme.»³⁶

I 1932 og 1933 ga Brøgger igjen ut to verk der han diskuterte klimaforandringen i overgangen til eldre jernalder.³⁷ I begge disse virket han svært kritisk til virkningene av klimaforandringen på bakgrunn av arkeologisk materiale, men skrev at han ville overlate spørsmålet om hvor omfattende virkningene var til botanikeren Rolf Nordhagen.³⁸ Nordhagen var en av tidenes fremste norske botanikere, og hadde studert under Sernander i begynnelsen av århundret. Han utga i 1933 ett verk hvor han konkluderte med at klimaforverringen måtte ha hatt en stor innvirkning på omgivelsene i Norge, spesielt enkelte steder i landet.³⁹ Denne boken ser ut til å ha satt kronen på verket i sin samtid, og Nordhagens konklusjon ble derfor stående som sikker viten. Shetelig ga ut en ny bok i 1936

---

³³ Steen 1929: 20

³⁴ Dahl 1990: 281

³⁵ Myhre 1930: 195

³⁶ Hasund 1932: 13

³⁷ Brøgger 1932: 32

³⁸ Brøgger 1933: 28

³⁹ Nordhagen 1933: 213

der han mente at Fimbulvinteren – spesielt i innlandet – utvilsomt måtte ha medført katastrofale konsekvenser.

På 1930-tallet dukket det ellers opp to større verk av Gustav Heber som omtalte Fimbulvinteren. Han stilte seg kritisk til tanken om Fimbulvinteren som en historisk hendelse, spesielt i *Forhistoriske studier; problemer og hypoteser*.⁴⁰ . I folketellingene står Heber oppført som høyesterettsdommer i Kristiania. Han ga ut 60 verk om henholdsvis jus og historie, men han er for eksempel ikke nevnt i registeret til Ottar Dahls historieforskning i det 19. og 20. århundre. Sannsynligvis var han en jurist som skrev historie på fritiden, og han bør derfor regnes med blant de mange amatørhistorikerne som har utgitt lokalhistorie.

For å oppsummere så langt, så har vi sett at Bull og Olsen var de to første til å ta for seg Fimbulvinterens historisitet i Norge. Debatten dukket for alvor opp blant ledende norske arkeologer ved midten av 1920-tallet. På dette tidspunktet var det også en debatt rundt klimaets betydning for nedgangstiden på 1300-tallet. Historikerne, med unntak av Bull, fattet allikevel ikke interesse for Fimbulvinteren før inngangen til 1930-tallet. Sverre Steen var den første til å omtale Fimbulvinteren. Han drøftet den ikke i noen stor grad, men anerkjente i all hovedsak dens historisitet. Etter dette ble Fimbulvinteren nevnt av en rekke lokalhistorikere. Tolleiv Myhre var førstemann og derfor tok jeg for meg *Hallingdalens historie*, men det skal nevnes at i etterkant av Myhre har nesten alle bygdebøker fram til i dag ett eller annet avsnitt som omhandler Fimbulvinteren. Dette var altså starten på en tradisjon, der lokalhistorikerne alltid har sett ut til å støtte opp om Fimbulvinteren som historisk hendelse. Denne lokalhistoriske interessen dannet en overgang til den neste fasen, da mer toneangivende faghistorikere fattet interesse for emnet.

Den første framstående historikeren som omtalte Fimbulvinteren i løpet av 1930-tallet var Andreas Holmsen. I 1939 ga han ut *Fra de eldste tider til 1660*. Der skrev han i likhet med Hasund om Fimbulvinteren som ett minne som hadde overlevd tiden etter klimaforverringen 500 år f.kr.⁴¹ Holmsen var en av de ledende historikerne i Norge på 1900-tallet, og denne boken fortsatte å bli brukt på universitetsnivå 60 år fram i tid. Holmsen var opptatt av bondesamfunnets historie samtidig som han var en pioner innen lokal- og regionalhistorie.

---

⁴⁰ Heber 1937: 28

⁴¹ Holmsen 1939: 34

Han var også inspirert av både Edvard Bull og Magnus Olsen, de første nordmennene som henviste til Sernanders teori i sine egne verk.⁴² Det skal også nevnes at Holmsen lente seg mot strukturperspektivet til den franske annalskolen i motsetning til mange samtidige historikere som f.eks Seip som satte søkelys på aktører.⁴³ Dette gjorde det naturlig for ham å forklare klima som en underliggende årsak til kulturell endring.

Geologen Werner Werenskiold skrev om Fimbulvinteren i *Norge vårt land b.2 1941*, men skrev ikke noe nytt om emnet annet enn at han så ut til å legge minst like stor vekt på en endring i gravskikk som årsak til færre arkeologiske funn i eldre jernalder.⁴⁴

I 1942 skrev Sigvald Hasund med kapittelet «*Eit klimaskifte for 2000 år sidan*» i boken *Or Noregs bondesoge*.⁴⁵ Det er det første kapittelet i boken, og som vi skal se senere så fikk det mye oppmerksomhet i sin samtid og ble siste ord i diskusjonen om Fimbulvinterens historisitet de neste 20 årene. Hasund stilte seg i opposisjon til Brøgger, som på 30-tallet var kritisk til Fimbulvinterens historisitet. Han forklarer hvordan det norske landbruket fungerte i steinalderens varmeperiode og hvordan en klimaforandring, som førte til at temperaturen minst gikk ned til dagens, ville ha fått omfattende konsekvenser for landbruket i eldre jernalder. Dette er den mest omfattende drøftingen jeg har lest fra en norsk historiker til debatten rundt Fimbulvinteren før 1970 og kanskje helt fram til i dag.

4.3 Etterkrigstiden: Kritisk empirisme og ny forskning

I 1947 ga arkeologen Bjørn Hougen ut *Fra sæter til gård studier i norsk bosetningshistorie*. Her omtalte han Fimbulvinteren som allmennkunnskap og et udiskutabelt faktum.⁴⁶ Med unntak av Hasund er det fortrinnsvis bygdebøker som nevner Fimbulvinteren i dette tiåret. Denne funnfattigdommen, som varte helt til starten av 60-tallet, tyder på at Hasund rett og slett satte strek for diskusjonen.

---

⁴² Sandnes 1990: 146-147

⁴³ Sandnes 1990: 148

⁴⁴ Werenskiold 1941: 361

⁴⁵ Hasund 1942: 9-20

⁴⁶ Hougen 1947: 66

I 1951 skrev den danske historikeren Jørgen Bukdahl *Norden i tusind aar*.⁴⁷ Her skrev han en side om Fimbulvinteren og dens konsekvenser. Han ser ut til å ha hentet en del av argumentasjonen sin fra Hasund, i og med at han nevner Pytheas sin reise til Norge 330 f.kr. Dette er gjengitt både hos Hasund og Bukdahl, men ingen andre jeg har lest så langt. To år senere skrev Anders Hagen *Jernalderens gårdssamfunn*. Han skrev en god del om Fimbulvinterens ringvirkninger med fokus på Danmark. Her var Hasund svært viktig for argumentasjonen Hagen brukte.⁴⁸

Etter 1953 og i de påfølgende åtte årene er det stille om Fimbulvinteren blant norske historikere. En mulig forklaring får vi hvis vi ser til Sverige. På starten og midten av 1950-tallet blusset det opp en ny debatt rundt Fimbulvinterens historisitet der. Nok en gang var det svenskene som var ledende på dette emnet, frontet av botanikere. I *Bergeron, T., Fries, M., Moberg, C.A. and Ström, F., 1956. 'Fimbulvinter'. Fornvännen, 51, 1-18*.⁴⁹ kan vi lese om hvorfor en valgte å gi klimaskiftet navnet Fimbulvinteren, om nye argumenter i debatten og om nye funn fra de svenske pollenanalytikerne. De konkluderte med at klimaskiftet ikke var brått, slik Sernander trodde, men at det var jevnt, eller «bølgete», og skjedde over en lang periode. Noe Brückner og Huntington hadde vært inne på mange år tidligere. Dette sådde tvil om hvilken påvirkning Fimbulvinteren hadde hatt på det nordiske samfunnet.

En annen forklaring kan finnes i Ottar Dahls utdefinering av naturvitenskapelig metode fra historiefaget. Dahl var riktig nok ute etter å gjøre historiefaget mer vitenskapelig, men for han innebar dette å gjøre faget mer selvstendig. Altså skulle man se mindre til naturvitenskapenes metode siden de opererte forskjellig fra det som var historievitenskapelig.⁵⁰

Den første norske historikeren som formidlet den nye kunnskapen om Fimbulvinteren var Lars Reinton i 1961. Reinton hadde tidligere skrevet litt om Fimbulvinteren i *Folk og fortid i hol (1938)*, og føyde seg inn i rekken av landbrukshistorikere og lokalhistorikere med interesse for Fimbulvinteren. Det er ikke overraskende at han var godt oppdatert da han skrev *Sæterbruket i Noreg 3 (1961)*. Han nevnte alle de forskjellige klimaperiodene i boken

---

⁴⁷ Bukdahl 1951: 60

⁴⁸ Hagen 1953: 340

⁴⁹ Bergeron, Fries, Moberg & Ström 1956

⁵⁰ Dahl 1967: 18-20

sin, og skrev at Fimbulvinteren ikke var så kald som først antatt.⁵¹ Etter dette blir det stille fram til 1967. Da skrev arkeologen Anders Hagen boken *Norge i oldtiden*. Der gjorde han rede for de nye oppdagelsene som ble gjort på 1950-tallet.⁵² Hagen var en av Norges fremste arkeologer på denne tiden, og visstnok en aktiv naturverner, noe som kan forklare hans interesse for Fimbulvinteren. Den siste som nevner Fimbulvinteren i ett større verk på 1960-tallet er Wencke Slomann. Hun var i likhet med Hagen arkeolog, og den første kvinnen som fikk en konservatorstilling (ved Bergen museum). I 1969 ga hun ut *Eldre jernalder og merovingertid*. I innledningen skrev hun om klimaforandringen ved inngangen til Eldre jernalder, som hun konstaterte ikke var så ille som enkelte botanikere og arkeologer trodde. Hun anerkjente allikevel at den var omfattende på flere måter og så ut til å hente inspirasjon fra Hasunds argumenter og Svenskene på 50-tallet når hun skrev om perioden.⁵³ Det var altså kun Lars Reinton blant historikerne som skrev om Fimbulvinteren i 1960-årene. De eneste andre treffene jeg fant av større historiebøker dette tiåret var nye utgaver av gamle bøker, slik som Andreas Holmsens *fra de eldste tider til 1660*.

I 1972 kom Andreas Holmsen tilbake på banen og drøftet ringvirkningene av Fimbulvinteren i *Norges forhistorie*. Holmsen tok for seg hvordan den påvirket samfunnet i sin samtid. Han ser også ut til å ha lent seg på Hasunds argumenter fra 40-tallet, men ikke uten å ta for seg nyere forskning. Han mente at til tross for at nedkjølingen ikke var så brå eller omfattende som først trodd, måtte den allikevel ha hatt store virkninger på landbruket. Han sa derimot at de som drev med fangst og fiske neppe ble påvirket i noen grad.⁵⁴ Dette måtte ha ført til en assimilering mellom virksomhetene. Han drøftet altså nøye begge sider av saken uten å egentlig velge side.

4.4 Avvisningen av Fimbulvinteren

Inn mot 1970-årene snakker vi ofte om fragmentering og pluralisering i historiefaget. Med pluralisering menes blant annet at historiefaget tok til seg teknikker og begreper fra andre vitenskaper. Fragmenteringen av faget dannet også grunnlaget for det som kalles for *bindestreksdisipliner* i historiefaget. Under denne betegnelsen kom blant annet minoritets-

---

⁵¹ Reinton 1961: 44

⁵² Hagen 1967: 162

⁵³ Slomann 1969: 7

⁵⁴ Holmsen 1972: 33-34

og kvinnehistorie.⁵⁵ Denne spesialiseringen av historiefaget, spesielt med tanke på metode, er noe som nå også skulle dukke opp i Fimbulvinterens historiografi.

I 1974 kom nye forskningsresultater om Fimbulvinteren. Denne gang fra norsk hold. I forskningsnytt 4/1974 skrev Peter Emil Kaland en artikkel kalt «*Ble lyngheiene skapt av Fimbulvinter eller menneskeverk?*» Her var lyngheieområdene på Lindåshalvøya og Fosnøy i Nordhordaland studieobjekter. Denne forskningen skulle gi enda et stikk mot Sernanders teori. På 1950-tallet avviste man de store virkningene Fimbulvinteren hadde på klimaet. I etterkant av dette var fokuset hovedsakelig på hvordan Fimbulvinteren hadde påvirket skogen og beiteområdene. Denne artikkelen avviste at Fimbulvinteren skapte lyngheiene og la fram bevis for at de var menneskeskapte.

«Det kan derfor ikke være noen tvil om at de sentrale delene av lyngheiene er menneskeverk. Bøndene fjernet skogen ved hugging og brenning, mens geiter, sauer, hester og kyr hjalp til ved å beite i og utenfor skogen. Ved beitingen stoppet gjenveksten av skogen, og etter hvert blåste den ned under uvær. Derved kan man forklare de parallelle stammene som nåtidens bønder av og til finner i myrene.»⁵⁶

Det var denne konklusjonen som avsluttet naturvitenskapens diskusjon om Sernanders Fimbulvinter. Norsk historieskriving var rask til å ta den nye kunnskapen i bruk.

I 1975 kom *De Første nordmenn: da landet ble befolket: Norges forhistorie i bilder og tekst til undervisningsbruk* av Gerd Hennem.⁵⁷ Hun var en norsk forfatter, journalist og kunsthistoriker, og her ga hun altså ut en historiebok til undervisning. Boken har en artikkel som blir kalt «Fimbulvinter eller menneskeverk?» Dette var i stor grad en gjengivelse av Kalands forskningsartikkel og refererte til hovedpersonen selv. Det er interessant å se hvor fort denne forskningen dukket opp i norsk litteratur etter at den kom ut, og da til og med i en bok ment for undervisning. Den aller første referansen til Kaland dukket opp allerede samme år, da Bjarne Hugo Hansen skrev *Hardråde-ættens enhetspolitikk 1047-1130: forutsetning og utvikling*.⁵⁸

---

⁵⁵ Heiret, Ryymin & Skålevåg 2013: 11

⁵⁶ Kaland 1974

⁵⁷ Hennem 1975: 46-47

⁵⁸ Hansen: 1974: 753

I 1976 utga Cappelen det første bindet i sin serie om Norgeshistorien, forfattet av Bente Magnus og Bjørn Myhre. *Forhistorien*, som den heter, ble et sentralt oversiktsverk for eldre historie i de kommende årene. Forfatterne var godt oppdatert om Sernanders Fimbulvinter. Det ble henvist til blant annet Kaland, men også Klebersteinsbruddet på Kvikne, samt nye pollenanalyser og c14 dateringer (radiokarbondateringer). Alt dette ble kombinert til å hovedsakelig avvise Fimbulvinteren. Boken var allikevel til en viss grad enig med Holmsens argumentasjon fra 1972 om at Fimbulvinteren måtte ha påvirket dyrelivet og beite i vesentlig grad. En annen kuriositet ved dette verket er at det ble skrevet svært omfattende om nedgangstiden og ødeperioden i det norske samfunnet på 500-tallet e.kr. Magnus og Myhre var de første og eneste innenfor norsk faghistorie til å vektlegge klimaet i denne konteksten før 2000-tallet.⁵⁹ Selv om de understrekte at klimaet var en usannsynlig årsaksforklaring.

Utover dette skjedde det lite på 1970-tallet. Universitetsforlaget ga ut boken «*på jakt etter den eldste gården.*» i 1979. Boken var godt oppdatert på informasjonen som hadde kommet ut de siste 5 årene og argumenterte for at avskogingen var menneskeverk.⁶⁰ Det kom også ut noen naturvitenskapelige verk som ga mer støtte til forskningen som ble gjengitt av Bente Magnus og Bjørn Myhre. Laboratoriet for radiologisk datering skrev litt om hvordan vi kan avvise Fimbulvinteren i 1979⁶¹ og Skjelbred Knudsen ga i 1978 en innføring i *isforholdene på vest Grønland.*⁶²

På 1980-tallet er det skrevet veldig lite om Fimbulvinteren, noe som er lite overraskende siden den var forkastet som historisk hendelse. Allikevel er det ett par verk som er viktige å nevne. I 1982 ga Anders Hagen ut *historiens røtter*. Her er det et eget avsnitt som heter «*Fimbulvinter eller framskritt?*»⁶³ Han brukte her ett par sider på å drøfte Fimbulvinteren uten å komme med noe nytt. Han avviste den kategorisk, ved hjelp av forskningen fra 50-tallet og framover. Hagen anerkjente allikevel at økte nedbørsmengder kan ha hatt en effekt på hvordan folk levde på denne tiden. Terje Halvorsen nevnte så vidt Fimbulvinteren i *Norsk*

---

⁵⁹ Magnus & Myhre: 1976

⁶⁰ Fladby & Sandnes 1979: 53-54

⁶¹ Nydal, Westin, Hafsten & Gulliksen 1979: 99 & 174

⁶² Skjelbred-Knudsen: 1979: 31

⁶³ Hagen 1982: 289

*historie før 1850 (1985).*⁶⁴ Det lille han skrev ser ut til å være informasjon han kunne fått på 1940-tallet, ettersom han tilsynelatende legger sterk vekt på at Fimbulvinteren lagde svært harde kår for de norske bøndene. Dette er kanskje ikke det mest overraskende i og med at Halvorsen er en historiker som hovedsakelig har hatt søkelys på norsk arbeiderbevegelses historie.

Det som kanskje er det mest interessante verket fra 80-tallet med tanke på denne oppgaven er *Fra istid til vikingtid (1987)*, skrevet av Ole Fredrik Bergersen. Han sa ikke så mye om Sernanders Fimbulvinter, men det er den andre boken jeg har sett som nevner klima (og spesifikt klimanedkjøling) som en mulig årsak til en rekke uår i kornproduksjonen og nedgangstiden rundt 500 e.kr.⁶⁵ Dette kan bety at Bergersen var svært godt oppdatert i forhold til andre norske historikere, og kan ha fått med seg forskningen som ble gjort av Stothers & Rampino i 1983.⁶⁶

Den første halvdel av 1990-tallet er nesten helt stille. Det er ikke før 1994 at det dukker opp noe interessant. Da kom Aschehoug ut med første bind til sin norgeshistorie. *Fra jeger til bonde* ble skrevet av Arnvid Lillehammer – en historiker og magister i arkeologi. Den avviste Fimbulvinteren i likhet med alle andre de siste 20-30 årene,⁶⁷ men det som er interessant er at den også kategorisk avviste at det var en nedgangsperiode i det hele tatt. Forfatteren mente heller at overgangen til eldre jernalder var en periode med kontinuitet. Det er også den første boken jeg har funnet som virkelig belyste 550 e.kr og mente at perioden rundt dette året burde sees som ett brudd i historien.⁶⁸ Perioden har fått ett eget kapittel og klimaendringer ble nevnt som en mulig årsak selv om forfatteren, i likhet med Myhre og Magnus, heller ville legge mer vekt på pest og krig som mulige hovedfaktorer til samfunnsendringene og avfolkningen som fant sted i denne perioden. I ettertid ser også de andre bøkene som kom ut på 1990-tallet til å ha regnet 550 e.kr som ett markant brudd i historielinjen.

---

⁶⁴ Halvorsen 1985: 18

⁶⁵ Bergersen 1987: 71-72

⁶⁶ Jeg har ikke klart å drive opp så mye info om Bergersen, men han ser ut til å ha vært en geolog som har studert blant annet kvartærgeologi i Gudbrandsdalen. Dette kan støtte teorien min om at han var godt oppdatert på teoriene til Stothers & Rampino

⁶⁷ Lillehammer 1994: 181

⁶⁸ Lillehammer 1994: 254

I 1996 skrev Svein Indrelid, en norsk arkeolog, *fra steinalder til vikingtid*. Han nevnte der en krisetid mellom eldre og yngre jernalder.⁶⁹ Til slutt kom Nils Petter Thuesen ut med boken *Norges historie i årstall* i 1997. Her nevnes begge Fimbulvinterne. Sernander sies det ikke noe nytt om, mens klima ikke ble nevnt i forbindelse med krisetiden 500 e.kr.⁷⁰

4.5 2000-tallet: Jakten på den nye Fimbulvinteren

I 1999 kom den kjente historiejournalisten David Keys ut med boken *Catastrophe: an investigation into the Origins of the modern world*. Dette er selve standardverket om hendelsen i 536, og må sees på som en milepæl i Fimbulvinter-historiografien. Keys gjorde rede for hva som skjedde i 536, hvordan det kan ha skjedd og de ekstremt omfattende konsekvensene vulkanutbruddene kan ha hatt.⁷¹ Det ble også gitt ut en dokumentar i to halvannen time lange episoder om denne boken. Der følger man blant annet Keys på ekspedisjon til Indonesia for å finne ut mer om vulkanutbruddet som trolig fant sted der i 536. I etterkant av dette begynte det som jeg vil kalle debatten om den nye Fimbulvinterens historisitet. Det kom ellers aldri noe ny informasjon om Sernanders Fimbulvinter etter dette, så fokuset vil nå helhetlig skifte over mot 536-hendelsen.

Denne boken og interessen den vekke kan sees i lys av klimadebatten som blusset opp på samme tid. I 1988 ble FNs klimapanel opprettet, og de ga ut sine to første hovedrapporter i 1990 og 1995. Den andre rapporten var den som la grunnlaget for Kyoto-avtalen i desember 1997 der en rekke av verdens i-land inngikk en avtale om å redusere utslipp av klimagasser for å stanse global oppvarming. Med den forsterkede interessen for klimaforskning var det også naturlig å interessere seg for klimaet i historisk perspektiv.

I 2000 utga Bergljot Solberg *Jernalderen i Norge 500 f.kr-1030 e.kr*. Solberg skrev om både Sernanders Fimbulvinter og krisetiden omkring 550⁷², men hun nevnte ikke noe nytt, og klimaet ble ikke foreslått som en mulig årsak til nedgangstiden i overgangen til yngre jernalder. Utover dette finner jeg få relevante publikasjoner fra 2000 og fram til i dag. Jeg

---

⁶⁹ Indrelid 1996: 127

⁷⁰ Thuesen 1997: 16

⁷¹ Keys 1999

⁷² Solberg 2000: 182

har funnet ett verk av Ingvild Ystgaard i 2014 og en bok av Dørum og Holberg fra 2017 som jeg kommer tilbake til. Det betyr ikke at emnet ikke har vært oppe til diskusjon. Det har nemlig vært en stor diskusjon rundt 536-hendelsen i det 21.århundre, men den har for det meste foregått mellom arkeologer.

Før vi kommer tilden arkeologiske debatten, vil jeg nevne at også i det 21.århundre dukker Fimbulvinteren opp i lokalhistorien. Både i Brøttumsbøkene⁷³ og i Bodøs historie⁷⁴ ble Sernanders Fimbulvinter omtalt. Forfatterne av begge bøkene hadde naturligvis fått med seg at teorien har blitt avvist, men vi ser at tradisjonen om å ta med Fimbulvinteren i bygdebøkene fortsatt består i vår tid. Hvis vi tar en kikk i Byneset bygdebok fra 2014, som er den nyeste av de jeg nevner her, så ser vi at også bygdebøkene nå tar i bruk 536-hendelsen og kaller det for Fimbulvinteren.⁷⁵ Det er meget interessant å se hvordan det helt siden 1930-tallet har vært en tradisjon for å omtale Fimbulvinteren i bygdebøkene.

Som vi har sett tidligere leder svenske arkeologer som regel an i debatten om Fimbulvinteren og det nye århundre er ikke ett unntak. I 2005 publiserte Mats Widgren artikkelen «Fimbulvintern – fanns den?»⁷⁶ Widgren hadde i 1998 vært med på å skrive en bok om jordbruk i forhistorisk tid der han gikk metodisk til verks for å vise hvordan vi kan avvise Sernanders Fimbulvinter.⁷⁷ I denne artikkelen foreslo han likevel at Fimbulvinteren kan ha funnet sted, basert på nederlandsk forskning. De nederlandske forskerne mente at det fantes tegn til en brå klimaforandring rundt 850 f.kr, og Widgren støttet til en viss grad denne teorien. Han avsluttet allikevel artikkelen med at han så fram til å finne ut hva forskere ville finne ut angående nedgangstiden på 500-tallet e.kr.

I 2007 kom artikkelen som startet den nye diskusjonen rundt Fimbulvinteren. «Fimbulvintern, Ragnarök och klimatkrisen år 536-537 e. Kr»⁷⁸ ble skrevet av Bo Gräslund, en arkeolog fra universitetet i Uppsala. I denne artikkelen trekker Gräslund en rød tråd fra antikkens beskrivelser av klimahendelsen i 536 til fortellingene fra blant annet Voluspå,

---

⁷³ Rømo 2005: 155

⁷⁴ Holberg & Hutchinson 2009: 96

⁷⁵ Løvseth, Røstum & Opland: 67

⁷⁶ Widgren 2005

⁷⁷ Pedersen & Widgren 1998

⁷⁸ Gräslund 2007

Gylfaginning og Vavtrudnesmål, samt det finske nasjonaleposet *Kalevala*. Gräslund mener mytologien ikke nødvendigvis handler om kalde vintre, siden en uvanlig vinter «neppe kan ha vært ett dårlig omen.» Han mener, med grunnlag i primærkildene, at myten om Fimbulvinteren må ha beskrevet somrene i denne perioden. At «fenrisulven sluker solen» kobler han til den 18 måneder lange solformørkelsen, og når kinesiske kilder beskriver snø om sommeren, spør han hvorfor det ikke kan ha skjedd i Norden også? I 2012 kom Daniel Löwenborg ut med en artikkel som støttet Gräslunds teori om at Fimbulvinteren var årsaken til nedgangsperioden i Sverige på 500-tallet.⁷⁹ I 2014 kom den estiske arkeologen Andres Tvauri ut med en artikkel som tok for seg Fimbulvinterens ringvirkninger i Estland og Norden. Tvauris argumenter var svært overbevisende og artikkelen er noe av det første du finner hvis du søker på 536-hendelsen i dag.⁸⁰

Etter dette har debatten rundt Fimbulvinterens historisitet igjen fått en posisjon blant naturvitere og historikere i Norden, og det kommer stadig nye forskningsresultater som omhandler hva som må ha skjedd rundt 536 e.kr.

I Norge tok Ingvil Ystgaard for seg debatten innen norsk arkeologi i *Krigens praksis* fra 2014.⁸¹ Her blir det gjort klart at det er to sider av saken. På den ene siden står de som vil legge vekt på klimaforandringene som hovedårsak til endringer på 500-tallet. På den andre siden står de som mener at andre økologiske faktorer bør vektlegges. De som går teorien imot mener ofte at man ikke må være klimadeterministiske, ved å peke på monokausale forklaringer. Selv mener hun at det kan være verdt å se på dynamikken mellom historiens korte, mellomlange og lange bølgebevegelser, samt forskjellige aktører og strukturer som påvirker løpet. Med utgangspunkt i dette mener hun at det kan være en mulighet for at begge synspunktene i debatten er korrekte.

I 2015 studerte Frode Iversen endringen i bosetningsstrukturen på 500-tallet. I innledningen anerkjenner han at de fleste nå vil legge vekt på klimaendringer og pest som en forklaring for

---

⁷⁹ Löwenborg 2012

⁸⁰ Tvauri 2014

⁸¹ Ystgaard 2014: 49

samfunnsendringene på 500-tallet. Videre studerer han forskjellige strategier som folket må ha brukt for å tilpasse seg til de nye levekårene.⁸²

I 2017 skrev Knut Dørum og Eirin Holberg *Fra høvdingdøme til statsmakt i Noreg. Ca 200-1350*. I denne boka omtales 536-hendelsen utfyllende. De holder seg litt til det samme perspektivet som Ystgaard, og skriver, med bakgrunn i ett bredt spekter av internasjonale naturvitenskapelige og arkeologiske kilder, om hvordan 536-hendelsen kan ha påvirket jordbruket og halvert befolkningen i Norden på 500-tallet. De mener at de bevisene som peker mot at det var en omstrukturering av jordbrukslandskapet virker utfyllende for klimakriseteorien i stedet for avvisende. At 536-hendelsen blir omtalt slik i en lærebok for universitetsstudenter, viser at Fimbulvinterens historisitet og dens konsekvenser for samfunnet i Norden og Europa nå er blitt styrket.

I enda nyere tid har det kommet mange nye artikler om Fimbulvinteren, og dens historisitet ser ut til å trekke mer oppmerksomhet og anerkjennelse. Gräslund ga ut en ny artikkel i 2018 og i hans konklusjon finner vi nok hovedårsaken til hvorfor dette ser ut til å være tilfellet.

«Vad som gör denna bild av Fimbulkatastrofen vetenskapligt så stark är att den bygger på en hel serie inbördes oberoende källmaterial baserade på vulkanologi, glaciologi, pollenanalys, trädringsdatering, arkeologi och skrifthistoria.» - Gräslund 2018⁸³

5.0 Drøfting og konklusjon

Her vil jeg drøfte de to problemstillingene fra innledningen. I hvilken grad har norske historikere fulgt opp den naturvitenskapelige kunnskapen om Fimbulvinteren og gjort den til en del av sin egen verktøykasse? Hvordan kan vi forklare eventuelle endringer over tid?

---

⁸² Iversen 2015

⁸³ Gräslund 2018

I samsvar med Pedersens artikkel kan jeg bekrefte at Bull var en pioner innenfor historie og klima. Pedersen trakk også de samme linjene til marxistisk historieforskning som de jeg har vist til. Pedersen har funnet omfattende debatt om klimaet generelt på 1920-tallet. Det stemmer ikke for Fimbulvinteren. Mange av historikerne Pedersen trekker fram som deltagere i debatten om klimaforverring på 1300-tallet, omtalte imidlertid senere også Fimbulvinteren. Pedersen gikk i likhet med meg selv igjennom de relevante bindene i de store norgeshistorieseriene fra 70-tallet fram til i dag. Inkludert Cappelen, (1976-1980) Aschehoug, (90-tallet) Gyldendal (1996-2000) og Norvegr serien fra 2011. Han konkluderte med at klimaet hadde blitt gitt minimal plass i de relevante bindene. Her er jeg enig. Klimaet blir tidvis drøftet som årsak til forskjellige krisetider, men det er stort sett bare brukt noen få linjer før det blir avvist som mulig årsak. Totalt sett kan jeg altså til en viss grad støtte Pedersens konklusjoner, men også modifisere dem noe. Jeg har funnet en mer kontinuerlig debatt enn det Pedersen har. Denne har vært informert ved naturvitenskapelig forskning. Spesielt har lokalhistorien vist seg å inneholde en underskog av henvisninger til Fimbulvinteren.

Hvorfor lokalhistorikerne plutselig fattet interesse for dette emnet er vanskelig å si, men det er et par ting som kan være verdt å nevne som mulige årsaker. Bull var selv opptatt av lokalhistorie. Sammen med Brøgger, som senere skrev mye om Fimbulvinteren, grunnla han i 1915 det lokalhistoriske tidsskriftet for Oslo «St.Hallvard». Bull var i stor grad med på å forme hvordan norsk lokalhistorie skulle skrives. Han mente den var for lite vitenskapelig, og norske bygdebøker endte med å ha en fast lest og struktur som blant annet inkluderte ett kapittel der naturgrunnlaget skulle skrives om.⁸⁴ Bull skrev også flere kapitler i forskjellige bygdebøker og skrev også boken *innledning til bygdehistorisk studium* i 1924.⁸⁵ Bulls påvirkning her kan knapt overvurderes.

Når vi spør i hvilken grad norske historikere har fulgt opp naturvitenskapelige funn om Fimbulvinteren, har svaret vekslet over tid. I visse perioder, slik som 1920- og 1950-tallet, har de vært totalt fraværende. I perioden 1930 til 1945 - og på 1970-tallet fant debatten om Fimbulvinterens historisitet absolutt sin plass i historiebøkene. Lokalhistorikere som Andreas

---

⁸⁴ Tretvik 2004: 50

⁸⁵ Bull 1924

Holmsen og landbrukshistorikere som Sigvald Hasund omtalte ofte Fimbulvinteren som en historisk hendelse. Hasund var i tillegg en aktiv deltager i debatten om Fimbulvinterens påvirkning på det norske jordbruket. Edvard Bull må fremheves som en sentral skikkelse også her. På samme måte har lokalhistorien vært viktig for å holde debatten om Fimbulvinteren levende. En fruktbar vekselvirkning mellom faghistorie og lokalhistorie skrevet av amatører. Pedersen har ikke sett dette.

At Fimbulvinteren forsvinner fra historiebøkene mellom midten av 1940-tallet og 1960-tallet kan forklares ved strømninger i norsk historieskriving på denne tiden. Dahls metodelære innebar en streng avgrensning mellom naturvitenskapene og historiefaget⁸⁶. På 1970-tallet ble Fimbulvinteren igjen mer omtalt. Dette skyldes nok i stor grad artikkelen til Kaland som avviste Sernanders Fimbulvinter for godt og som raskt fant veien inn i historiebøkene. Dette tyder på større lydhørhet for naturvitenskapelig forskning, og kan ha noe å gjøre med at det ble mer spesialisering og større interesse for å trekke på modeller og metode fra andre fag.

Mine funn antyder at de norske historikerne er gode til å trekke på kortreist naturvitenskapelig kunnskap, men de har vært dårlige ellers. Naturvitenskapelig forskning utenfor landegrensene har brukt lenger tid på å finne plass i norske historiebøker. Hvorfor denne forskjellen er så vesentlig er vanskelig å svare på. Det har vært en debatt rundt metodologisk nasjonalisme i norsk historieskriving.⁸⁷ Kan dette i så fall også gjelde for historikers bruk av internasjonal naturvitenskapelig forskning?

Et viktig spørsmål er hvorfor norske historikere, med unntak av Dørum og Holberg, har vært lite synlige i debatten etter årtusenskiftet. Ett poeng i Fulsås sitt forord til historisk tidsskrift nr.4 i 2019 er at norsk historieforskning har blitt veldig samtidsorientert.

Middelalderhistorikerne og oldtidshistorikerne har blitt færre. Den debatten om 536-hendelsen som har foregått de siste årene er, en debatt mellom arkeologer og ikke mellom historikere. Det skyldes trolig at denne perioden rett og slett har blitt overlatt til arkeologene. Historikernes interesse for de eldste tider har blitt mindre.^{88 89}

---

⁸⁶ Dahl 1967: 18-20

⁸⁷ Forskningsrådet 2008: pkt 6.3 & Fulsås 2019

⁸⁸ Fulsås 2019

⁸⁹ Forskningsrådet 2008

6.0 Kilde- og Litteraturliste

Alnæs, K. (1996) *Historien om Norge: Det ligger ett land*. Oslo: Gyldendal

Andersen, O.H. (1950) *Det norske landbruk i forhistorisk tid*. Oppsal: eget forlag

<https://www.nb.no/items/f740879571c7e385eddb69b0fb67e9ad?page=0&searchText=Fimbulvinteren>

Andersen, O.H. (1953) *Om nye veger i stedsnavngranskingen*. Oppsal: Eget forlag

<https://www.nb.no/items/81abc597910e9c332903641707ddbd37?page=0&searchText=Fimbulvinteren>

Andersen, O.H (1954) *Vin-navnenes problem*. Oppsal: Eget forlag

<https://www.nb.no/items/11b8b91049e5d2fbed8c2571f28204b2?page=0&searchText=Fimbulvinteren>

Andresen, A., Rosland, S., Ryymin, T. & Skålevåg, S.A (2017) *Å Gripe fortida: innføring i historisk forståing og metode*. Oslo: Det norske samlaget

Bergeron, T., Fries, M., Moberg, C.A. and Ström, F., (1956). 'Fimbulvinter'. *Fornvannen*, 51, 1-18:

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1224654/FULLTEXT01.pdf>

Bergersen, O.F. (1987) *Fra istid til vikingtid*. Gausdal: Gausdal kommune

<https://www.nb.no/items/278a44b0db4ef85b909d3f65d80d01ea?page=43&searchText=500>

Bugge, A. (1912) *Tidsrummet indtil ca 800*. Kristiania: Aschehoug

Bull, E. (1913). *Klima og historie*. Samtiden. 24. Side 200-208

Bull, E. (1924) *Innledning til bygdehistorisk studium*. Steenske forlag

Brøgger, A.W (1925) *Det norske folk i oldtiden*. Oslo: Aschehoug

<https://www.nb.no/items/30ff8d15ef8cadd993816609a00a8ce?page=9&searchText=klima>

Brøgger, A.W (1932) *Arkeologiske landskapsundersøkelser i Norge 1: Østfolds oldtidsminner*. Oslo:

Universitetets oldsakssamling

<https://www.nb.no/items/947d26718d20d666afd67e1dac5bc6e6?page=33&searchText=klima>

Brøgger, A.W (1933) *Bidrag til bondesamfundets historie*. Oslo: Aschehoug

<https://www.nb.no/items/c24c44eaf006792686840ea9fea8ed53?page=37&searchText=klima>

Bukdahl, J. (1951) *Norden i tusind aar: en historisk skildring af Nordens kulturelle og politiske udvikling fra oldtiden til vore dage. B. 1.* Danmark: Forlaget Arnkroner

<https://www.nb.no/items/fd85b6123f7defe3f201a30dcb02eb42?page=3&searchText=Sernander>

Dahl, O. (1967) *Grunntrekk i historieforskningens metodelære.* Oslo: Universitetsforlaget

Dahl, O. (1990) *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre.* Oslo: Universitetsforlaget

<https://www.nb.no/items/2bf032f01f7d8b1fe5cda9ee7729d576?page=229&searchText=Edvard%20Bull>

Dørum, K. & Holberg, E. (2017) *Frå høvdingdøme til statsmakt i Noreg ca 200-1350.* Oslo: Cappelen Damm AS

Fladby, R. & Sandnes, J. (1979) *På leiting etter den eldste gården.* Oslo: universitetsforlaget

<https://www.nb.no/items/98ec970b85b60ddfc983d8f23a97402d?page=53&searchText=Fimbulvinter>

Forskningsrådet (2008) *Evaluering av norsk historiefaglig forskning Bortenfor nasjonen i tid og rom: fortidens makt og fremtidens muligheter i norsk historieforskning.* Norges forskningsråd. Hentet fra:

<https://evalueringsportalen.no/evaluering/evaluering-av-norsk-historiefaglig-forskning-bortenfor-nasjonen-i-tid-og-rom-fortidens-makt-og-fremtidens-muligheter-i-norsk-historieforskning/Evaluering%20av%20norsk%20historiefaglig%20forskning%20.pdf/@@inline>

Fulsås, N. (2019) *Framtida til historisk tidsskrift.* Historisk tidsskrift 4-2019 side 340-344. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2019-04-05>

Gräslund, B., (2007) *Fimbulvintern, Ragnarök och klimatkrisen år 536-537 e. Kr.* Saga och sed: Kungl. Gustav Adolfs akademien årsbok, 93-123. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:31690/FULLTEXT03.pdf>

Gräslund, B., *Fimbulvintern.* (2018) Den största katastrofen i Nordens historia. Historielärarnas förenings årsskrift, 56-64

http://media.historielararna.se/2019/01/Bo_Gr%C3%A4slund_HLF%C3%85_2018.pdf

Hagen, A. (1953) *Jernalderens gårdssamfunn.* Oslo: Universitetets oldsaksamling

<https://www.nb.no/items/92dd8b7aa8591d93189fe6a714047244?page=343&searchText=klima>

Hagen, A. (1967) *Norges oldtid.* Oslo: Cappelen

<https://www.nb.no/items/806e908c177c9454614a47267f1a921c?page=165&searchText=klima>

Hagen, A. (1982) *Historiens røtter*. Oslo: Cappelen

<https://www.nb.no/items/387eb00186262ead77f67231d95b3a90?page=293&searchText=Fimbulvinter>

Halvorsen, T. (1985) *Norsk historie før 1850*. Oslo: Gyldendal

<https://www.nb.no/items/37d9b39e3a618495289dbe5941fbe005?page=19&searchText=>

Hansen, B.H (1974) *Hardråde-ættens enhetspolitikk 1047-1130 : forutsetning og utvikling*.

(Doktoravhandling) Universitetet i Bergen: Bergen

<https://www.nb.no/items/7d62a641cf49a0f5b441820410ff7480?page=751&searchText=Fimbulvinter>

Hardtvedt, G.H (1976) *Hordaland og Bergen*. Oslo: Gyldendal

<https://www.nb.no/items/55b9ce7d4dd483784c75f36e7645f7a9?page=225&searchText=Fimbulvinter>

Hasund, S. (1932) *Vårt landbruks historie*. Oslo: Aschehoug

<https://www.nb.no/items/da838521f9cb1cb937770630b7486cf8?page=0&searchText=Fimbulvinter>

Hasund, S. (1942) *Or Noregs bondesoge: glytt og granskingar. 1*. Oslo: Noregs boklag

<https://www.nb.no/items/a6e3cdaa9ab67f23e3c22502e2654524?page=0&searchText=or%20noregs%20bondesoge>

Heber, G. (1936) *Nordmennesnes historie bind 1: I førkristen tid* Oslo: Tanum

<https://www.nb.no/items/be19fb64221758b041768b6e15a59426?page=39&searchText=klima>

Heber, G. (1937) *Forhistoriske studier: problemer og hypoteser*. Oslo: Tanum

<https://www.nb.no/items/f801c316336d337493c7dc877715d87d?page=0&searchText=de%20senkvart%20A6re%20klimavekslinger>

Heiret, J. Ryymin, T. & Skålevåg, S.A. (2013) *Fortalt fortid. Norsk historieskriving etter 1970* Oslo: Pax forlag 2013.

Hennum, G. (1975) *De første nordmenn: Da landet ble befolket: Norges forhistorie i bilder og tekst til undervisningsbruk*. Oslo: Schibsted

<https://www.nb.no/items/b3f132facd45a429094143d3a5c384a3?page=47&searchText=Fimbulvinter>

Holberg, E. & Hutchinson, A. (2009) *Lenge før byen : Bodøs historie : fram til 1816*. Trondheim: Tapir akademiske forlag.

Holmsen, A. (1939) *Fra de eldste tider til 1660*. Oslo: Gyldendal

<https://www.nb.no/items/d750b09f8a793d990067e2ef6a792da1?page=0&searchText=Fimbulvinteren>

Holmsen, A. (1972) *Norges forhistorie*. Oslo: universitetsforlaget

<https://www.nb.no/items/dd45e5f4de7072bbdd4124880275deae?page=41&searchText=Fimbulvintere>

Hougen, B. (1947) *Fra sæter til gård: studier i norsk bosetningshistorie*. Oslo: Norsk arkeologisk selskap

<https://www.nb.no/items/fc98bb60ddfe8c94b61b488d0bef61ff?page=69&searchText=Fimbulvinter>

Indrelid, S. (1996) *Fra steinalder til vikingtid*. Bergen: Eide forlag

<https://www.nb.no/items/ff411a2522f3e6790b175d0c7c2a677b?page=247&searchText=krisetid>

Iversen, F., 2016. Estate division: Social Cohesion in the aftermath of AD 536-7. The Agrarian Life of the North 2000 BC–AD 1000: Studies in Rural Settlement and Farming in Norway, 41-75.

<file:///C:/Users/larsl/Downloads/13-Book%20Manuscript-164-1-10-20170509.pdf>

Kaland, P.E. (1974) *Ble lyngheiene skapt av Fimbulvinter eller menneskeverk?* Forskningsnytt 4/1974

Keys, D. (1999) *Catastrophe: An investigation into the origins of the modern world*. New York: Ballantine books

Lillehammer, A. (1994) *Fra jeger til bonde: inntil 800 e.kr*. Oslo: Aschehoug

<https://www.nb.no/items/2bf740c9af7eb6069ff0c561b37dfcf2?page=0&searchText=%22eldre%20jernalder%22>

Løvseth, S., Røstum, O. & Opland, J. S. (2014) *Byneset bygdebok. B. 8 : Byneset gjennom tidene : fra veidefolk til frodig bygdesamfunn*. Byneset historielag

Löwenborg, D., (2012) *The Iron Age Shock Doctrine: What were the mechanisms behind the social changes in Scandinavia at the middle of the first millennium AD?*. Journal of Archaeology and Ancient History No. 4, 1-29.

Magnus, B. & Myhre, B. (1976) *Forhistorien: fra jegergruppe til høvdingssamfunn*. Oslo: Cappelen

<https://www.nb.no/items/9e6053dd1726f3bc3663cbb241fcb15?page=0&searchText=f%C3%B8rromersk%20jernalder>

Marinatos, S. (1972). *Some Words about the Legend at Atlantis* (2nd ed.). Athens: C. Papachrysanthou

Melve, L. & Ryymin, T. (2018) *Historikerens arbeidsmåter*. Oslo: universitetsforlaget

Mortensson-Egnund, I., Eggen, E. & Sturluson, S (2008) *Edda*. Oslo: samlaget

Myhre, T. (1930) *Hallingdalens historie: omfatter begivenheder i tiderne omkring aar 700 efter kristi fødsel, til vor tid 1927*. 2. Eget Forlag http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2018040448111 | side = }}

Nielsen, A.R. (1990) *Fra Steinalderen til 1700-tallet*. Bodø: Sentraltrykkeriet A/S

<https://www.nb.no/items/84bb79b5f4484bef2ad2c670501aa961?page=61&searchText=folkevandringstid>

Nordhagen, R. (1933) *De senkvartære klimavekslinger i Nordeuropa og deres betydning for kulturforskningen*. Oslo: Aschehoug

Nydal, R., Westin, S., Hafsten, U. & Gulliksen, S. (1979) *Fortiden i søkelyset: 14C datering gjennom 25 år*. Trondheim: Laboratoriet for radiologisk datering

<https://www.nb.no/items/2e34fb26c1cc8115a56fe084f7b04cf3?page=251&searchText=Fimbulvinter>

Olsen, M. (1915) *Hedenske kulturminde i norske stedsnavne*. Kristiania: I kommisjon hos Jacob Dybwad. Hentet Fra:

<https://www.nb.no/items/df688c7146d9f807d92bb859c1147521?page=109&searchText=Fimbulvinteren>

Pedersen, E.A. & Widgren, M. (1998) *Järnålder 500 f.Kr. – 1000 e.Kr*. Stockholm: Lagersberg s. 237-459.

Pedersen, E.S. (2015) Klimaets plass i Norges historie en forskningshistorisk oversikt. *AmS-Varia* 58, 61–76, Stavanger. ISSN 0332-6306, ISBN 978-82-7760-167-0. Hentet fra:

https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/bitstream/handle/11250/2425919/varia58_Pedersen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rampino, M.R. & Stothers, R.B. (1983) *Volcanic Eruptions in the mediterranean before A.D 630 from written and archaeological sources*. Goddard Institute for Space Studies, NASA

Reinton, L. (1938) *Folk og fortid i hol: frå eldste tida til 1815*. Oslo: I kommisjon hos Grøndahl

<https://www.nb.no/items/62c42f5581c0bdfb637de006963bd328?page=65&searchText=klima>

Reinton, L. (1961): *Sæterbruket i Noreg 3*. Oslo: Universitetsforlaget

<https://www.nb.no/items/a820a0049012ea2289653cb1b933a82d?page=85&searchText=klima>

Rømø, J. (2005) *Brøttumsbøkene : lokalhistorie, slekts- og eiendomshistorie for Brøttum prestegjeld. B. 5 : Yrke og virke*. Brøttum: Thorsrud lokalhistoriske forlag

Sandnes, J. (1990) *Rike, bygd, gard. Andreas Holmsen som forsker og læremester i norsk lokalhistorie*. Heimen 1990(3) 145-151

Sernander, R. (1910) «Die schwedischen Torfmooren als Zeugen postglazialer Klimaschwankungen. – Die Veränderungen des Klimas seit dem Maximum der letzten Eiszeit», *Berichte d. 11. internat. Geol.-Kongr, Stockholm, 1910*.

Shetelig, H. (1925) *Norges forhistorie: problemer og resultater i Norsk arkeologi*. Oslo: Aschehoug

Shetelig, H. (1936) *Nordisk kultur : samlingsverk. 1 : Befolkning i oldtiden*. Oslo: Aschehoug

<https://www.nb.no/items/03bdc5a6f179c3d1d6da3e6ce03cfba8?page=79&searchText=Fimbulvinter>

Skjelbred-Knudsen, O. (1979) *Isforholdene på vest grønland*. Kristiansand: Skjelbred-Knudsen

<https://www.nb.no/items/e6d25ca8a765a54cbfd0885f71c9f76?page=83&searchText=klima>

Slomann, W. (1969) *Eldre jernalder og merovingertid*. Oslo: Universitetets oldsaksamling

<https://www.nb.no/items/1cd3d1a77de02799b2a0c40d79ae3689?page=7&searchText=klimaendring>

Solberg, B. (2000) *Jernalderen i Norge 500 f.kr – 1030 e.kr*. Oslo: Cappelen

<https://www.nb.no/items/fb824190cb85891bcd925e7f61f6b949?page=173&searchText=>

Solli, S. (1975) *Landbruket Vårt*. Oslo: Holtedahl

<https://www.nb.no/items/f52caa674e54ce978bd7f38931873c71?page=51&searchText=Fimbulvinteren>

Steen, S. (1929) *Ferd og fest: reiseliv i norsk sagatid og middelalder*. Oslo: Frydenlund bryggeri, i kommisjon hos Aschehoug & CO

<https://www.nb.no/items/e4f3a39fc9633e008f45bc05e1a8906c?page=37&searchText=Sernander>

Strupstad, S. (1976) *Jeger/fiske/bonde i nordisk steinalder*. Stavanger: Trio Typografer & Trykkere A/S

<https://www.nb.no/items/52727a71f8537531f1db4d05993277de?page=131&searchText=Fimbulvinteren>

Thuesen, N.P. (1997) *Norges historie i årstall*. Oslo: Orion

<https://www.nb.no/items/00ac0fa57cb5525bad4492240d41c2e0?page=19&searchText=%22Eldre%20jernalder%22>

Tretvik, Aud Mikkelsen. (2004). *Lokal og regional historie. Utsyn & innsikt*. Oslo: Samlaget.

Werenskiold, W. (1941) *Norge vårt land b.2 1941*. Oslo: Gyldendal

<https://www.nb.no/items/bbb44f052e85a4f942bea18f0a3fca4c?page=0&searchText=i%20Norge%20v%C3%A5rt%20land%20b.2%201941>

Widgren, M., (2005) *Fimbulvintern-fanns den?*. Arkeologi och naturvetenskap (red. Carin Bunte, Björn E. Berglund, Lars Larsson] Nyhamnsläge : Gyllenstiernska Krapperupstift, 62- 70. <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:184473/FULLTEXT01.pdf>

Ystgaard, I. (2014) *Krigens praksis: Organisert voldsbruk og materiell kultur i Midt-Norge ca. 100-900 e.kr.* (Doktoravhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.

<https://www.nb.no/items/1e67f43b308e15d47fac6080ae5f210b?page=49&searchText=>

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgåve i historie

SA523 bacheloroppgåve

Predefinert informasjon

Startdato:	05-05-2020 15:00	Termin:	2020 VÅR
Sluttdato:	14-05-2020 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgåve i historie	Studiepoeng:	15
SIS-kode:	203 SA523 3 O 2020 VÅR		
Intern sensor:	Oddmund Løkensgard Hoel		

Deltaker

Navn:	Lars Christian Lindsay Lundhøj
Kandidatnr.:	302
HVL-id:	573695@hvl.no

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	8072	
Egenerklæring *:	Ja	Inneholder besvarelsen konfidensielt materiale?: Nei
Jeg bekrefter at jeg har registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på vitnemålet mitt *:	Ja	

Jeg godkjenner avtalen om publisering av bacheloroppgaven min *

Ja

Er bacheloroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er bacheloroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei